

دانشگاه علامه طباطبایی

دانشکده اقتصاد

رساله دکتری رشته اقتصاد گرایش اقتصاد شهری و منطقه ای

بررسی و تحلیل خوشه های صنعتی

(مطالعه موردی عملکرد خوشه های صنعتی شهرستان یزد)

نگارش

سید ولی الله میرحسینی

استاد راهنما

دکتر محمد رضا قنبری

استادان مشاور

دکتر حمید ناظمیان

دکتر علی امامی میبیدی

استادان داور

دکتر امرالله امینی

دکتر محسن طلایی

زمستان

۱۳۸۹

تقدیم به همسر صبور و مهربان و
فرزندان عزیزم مهسا و سید محمد

تقدیر و تشکر

حمد و ثنای خداوند بزرگ را سزاست که عشق به آموختن را در وجودمان به ودیعت نهاد و قدرت تحمل ناهمواریهای ادامه تحصیل را برایمان ارزانی داشت و این توفیق و نعمت را به من بخشید تا بتوانم این رساله را به رشته تحریر درآورم.

بدون شک، رساله حاضر نتیجه و حاصل تلاش تعداد زیادی از استادان گرانقدری است که طی سالها از محضرشان کسب فیض نموده و بهره ها برده ام و خوشه هایی از خرمن گرانقدر دانش آنها برچیده ام. در این راستا از راهنمایی پرفایده و ارزشمند استاد ارجمند و گرامی جناب آقای دکتر محمد رضا قنبری بهره ها برده و همچنین از مشورت های سودمند و موثر استادان ارزشمند جناب آقایان دکتر علی امامی میبدی و دکتر حمید ناظران استفاده وافر نموده ام.

داوران محترم رساله با مطالعه، داوری و بیان نارسایی های آن به کیفیت و غنای مطالب افزودند و از این نظر از استادان بزرگوار جناب آقایان دکتر لطفعلی بخشی، دکتر امرالله امینی و دکتر محسن طلایی سپاسگزارم. بر خود واجب می دانم که از دوست و همکار عزیز و گرامی خود جناب آقای دکتر محمد رضا منتظری بخاطر ارایه نظرات ارزشمندشان تشکر و قدردانی نمایم.

از همکاری صمیمانه و دلسوزانه مسئولان، مدیران و کارشناسان محترم خانه صنعت و معدن یزد خصوصا جناب آقای مهندس راسخی نژاد، سازمان صنایع و معادن یزد خصوصا جناب آقای مهندس رضایی، خوشه نساجی یزد، خوشه کاشی و سرامیک یزد و تمامی مدیران محترم واحد های تولیدی که در تکمیل پرسشنامه تحقیق، اینجانب را یاری نموده اند تشکر و سپاسگزاری می نمایم.

در طول تحصیل دوره دکتری از همسر و فرزندانم که با صبر و تحمل سختی ها و ایجاد محیط خوب و آرامش بخش مرا یاری نموده و مشوق ادامه تحصیل بوده اند صمیمانه تشکر می کنم.

فهرست مطالب

صفحه	فصل اول: کلیات تحقیق
۱	۱-۱- مقدمه.....
۷	۱-۲- ضرورت واهمیت تحقیق.....
۸	۱-۳- سوال های تحقیق.....
۹	۱-۴- فرضیه های تحقیق.....
۹	۱-۵- اهداف تحقیق.....
۹	۱-۶- روش گردآوری اطلاعات و داده ها.....
۱۰	۱-۷- جامعه آماری، روش نمونه گیری و حجم نمونه.....
۱۰	۱-۸- تعریف مفاهیم و واژه گان اختصاصی تحقیق.....

۹-۱- مشکلات و تنگناهای تحقیق ۱۱

۱۰-۱- روش تجزیه و تحلیل داده..... ۱۱

فصل دوم: ادبیات و سابقه تحقیق

۱-۲- تعریف خوشه صنعتی..... ۱۶

۲-۲- مفاهیم کلیدی خوشه صنعتی ۲۶

۱-۲-۲- مفهوم پیوند در خوشه های صنعتی ۲۶

۲-۲-۲- خوشه های صنعتی، جغرافیا و توسعه اقتصادی..... ۳۰

۳-۲-۲- سیاست صنعتی و خوشه صنعتی..... ۳۴

۴-۲-۲- تشکیل خوشه های صنعتی و رقابت پذیری..... ۳۵

۵-۲-۲- رقابت پذیری و انواع صرفه های اقتصادی خوشه های صنعتی..... ۳۷

۶-۲-۲- تفاوت بین خوشه خود جوش و خوشه ایجادی..... ۳۸

۷-۲-۲- تفاوت خوشه و شبکه..... ۳۸

۳-۲- اهداف خوشه.....۳۹

۴-۲- نقاط قوت وضعف خوشه صنعتی.....۴۰

۵-۲- عوامل موفقیت خوشه صنعتی۵۱

۶-۲- امکان سنجی ایجاد خوشه صنعتی۵۷

۷-۲- سابقه خوشه در ایران۶۴

۸-۲- سابقه خوشه در جهان۷۰

فصل سوم: روش

شناسی.....۸۳

۱-۳- مبانی نظری.....۸۳

۱-۱-۳- روش های شناسایی خوشه های صنعتی.....۸۳

۱-۱-۱-۳- مولفه های اصلی و تحلیل عاملی.....۱۴

۲-۱-۱-۳- خوشه بندی چند متغیره.....۸۸

۳-۱-۱-۳- نظریه گراف..... ۹۰

۳-۱-۱-۴- روش نظام های تولید محلی..... ۹۱

۳-۱-۱-۵- روش استنباط کارشناسی..... ۹۲

۳-۳- مبانی نظری تحلیل^۳..... ۹۹

۳-۲- روش تحقیق..... ۱۰۳

۳-۳- جامعه آماری تحقیق و نمونه آماری..... ۱۰۳

۳-۴- مشکلات و موانع موجود در نمونه گیری پژوهش..... ۱۰۸

۳-۵- ابزار تحقیق و آزمون فرضیه..... ۱۰۹

فصل چهارم: تجزیه

وتحلیل..... ۱۱۰

۴-۱- نتایج حاصل از اجرای روش نظام های تولید محلی..... ۱۱۵

- ۴-۲- نتایج حاصل از اجرای روش استنباط کارشناسی.....۱۱۸
- ۴-۲-۱- محور نیروی انسانی.....۱۱۹
- ۴-۲-۲- محور شبکه تامین مواد اولیه.....۱۲۱
- ۴-۲-۳- محور تکنولوژی.....۱۲۳
- ۴-۲-۴- محور شبکه دستیابی به بازار.....۱۲۵
- ۴-۲-۵- محور مسائل مالی.....۱۲۷
- ۴-۲-۶- - محور هماهنگی.....۱۲۹
- ۴-۳- نتایج آزمون فرضیه ها.....۱۳۲
- ۴-۴- نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت های خوشه های صنعتی.....۱۳۴
- ۴-۴-۱- خوشه صنعتی محصولات کانی غیر فلزی (کاشی و سرامیک).....۱۳۴
- ۴-۴-۲- خوشه صنعتی نساجی.....۱۳۷
- ۴-۴-۳- خوشه صنعتی فلزات اساسی.....۱۴۰

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات.....۱۴۴

منابع و مآخذ..... ۱۴۹

پیوست ها.....۱۵۲

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول (۴-۱) مقدار درصد استفاده واحدهای تولیدی از توان سایر واحدها در زمینه نیروی انسانی.....	۱۵۳
جدول (۴-۲) مقدار درصد همکاری واحدهای تولیدی بطور مستمر با سایر واحدها در زمینه نیروی انسانی.....	۱۵۳
جدول (۴-۳) مقدار درصد رضایت یا عدم رضایت واحدها از همکاری با یکدیگر در زمینه نیروی انسانی.....	۱۵۴
جدول (۴-۴) مقدار درصد آمادگی واحدها در زمینه ارائه خدمات نیروی انسانی به دیگر واحدها.....	۱۵۴
جدول (۴-۵) مقدار درصد تمایل واحدها به استفاده از توان مهارتی نیروی انسانی سایر واحدها.....	۱۵۵
جدول (۴-۶) نحوه و طریقه تامین مواد اولیه مورد نیاز واحدهای تولید کننده.....	۱۵۵
جدول (۴-۷) مقدار درصد تامین مواد اولیه مورد نیاز واحدهای تولید کننده از داخل و خارج از شهرستان یزد.....	۱۵۶

جدول (۴-۸) مقدار درصد همکاری واحد های تولیدی با سایر واحدهای دیگر در زمینه خرید مشترک و شناسایی

تولید کنندگان.....۱۵۶

جدول (۴-۹) مقدار درصد تمایل به همکاری واحدها با یکدیگر در زمینه تامین مواد..... ۱۵۷

جدول (۴-۱۰) محدوده استقرار سازندگان ماشین آلات داخلی مورد استفاده

واحدها.....۱۵۷

جدول (۴-۱۱) مقدار درصد انجام تمامی مراحل اجرایی تولید کالاها در واحدهای

تولیدی.....۱۵۸

جدول (۴-۱۲) مقدار درصد ارجاع بخشی از انجام امور تولید به واحد های دیگر به علت کمبود ماشین آلات و

صرفه اقتصادی.....۱۵۸

جدول (۴-۱۳) مقدار درصد استفاده از ماشین آلات واحدهای تولیدی در تکمیل تولیدات سایر واحدهای دیگر۱۵۹

جدول (۴-۱۴) مدت زمان همکاری واحدهای تولیدی در تکمیل تولیدات سایر واحدها.....۱۵۹

جدول (۴-۱۵) مقدار درصد تمایل واحدها به ارائه خدمت در زمینه ماشین آلات به سایر واحدهای تولیدی دیگر..... ۱۶۰

جدول (۴-۱۶) مقدار درصد همکاری واحدها با سایر واحدهای دیگر در زمینه تبادل دانش فنی..... ۱۶۰

جدول (۴-۱۷) مقدار درصد سهم هر کدام از روشهای مختلف عرضه محصول توسط واحدهای تولیدی.....۱۶۱

جدول (۴-۱۸) مکان عرضه کالاهایی که توسط خود واحد تولیدی به فروش می رسد۱۶۱

جدول (۴-۱۹) مقدار درصد همکاری واحد ها در شناسایی بازارهای جدید.....۱۶۲

جدول (۴-۲۰) مدت زمان همکاری واحدها با یکدیگر در شناسایی بازارهای جدید.....۱۶۲

جدول (۴-۲۱) مقدار درصد وجود مشکل مالی بصورت جدی واحدهای تولیدی.....۱۶۳

جدول (۴-۲۲) مقدار درصد اقدام واحدهای تولیدی برای رفع مشکلات مالی واحدهای مشابه.....۱۶۳

جدول (۴-۲۳) ارزیابی واحدهای تولیدی از نتیجه همکاری مالی با سایر واحدهای مشابه.....۱۶۴

جدول (۴-۲۴) مقدار درصد استفاده واحدها از تسهیلات بانکی.....۱۶۴

جدول (۴-۲۵) مقدار درصد موافقت واحدها با تشکیل صندوق تامین مالی.....۱۶۵

جدول (۴-۲۶) مقدار درصد تمایل واحدها به عضویت و سرمایه گذاری در صندوق تامین مالی.....۱۶۵

جدول (۴-۲۷) وجود انجمن صنفی یا تخصصی.....۱۶۶

جدول (۴-۲۸) گستره و محدوده فعالیت انجمنهای صنفی..... ۱۶۶

جدول (۴-۲۹) مقدار درصد عضویت عضویت در انجمن صنفی یا تخصصی..... ۱۶۷

جدول (۴-۳۰) نظر واحد های تولیدی در مورد نحوه تشکیل نهاد غیر دولتی..... ۱۶۷

فصل اول:

کلیات تحقیق

مقدمه

دستیابی به توسعه روزافزون و شتابان، آرزوی همه کشورها است. امروزه بسیاری از کشورهای توسعه یافته از استراتژی توسعه خوشه های صنعتی استفاده می کنند چرا که خوشه های صنعتی بر رقابت پذیری در کشورها و همین طور فراتر از مرزهای ملی اثر می گذارند و مبین روش جدیدی از تفکر درباره مکان استقرار کسب و کار می باشند. خوشه های صنعتی با افزایش بهره وری مبتنی بر مرحله استقرار شرکتها، با هدایت سریع و پیشرفت نوآوری و با ترغیب تشکیل کسب و کارهای جدید رقابت را تحت تاثیر قرار می دهند. خوشه های صنعتی یکی از روش های نوین تلفیق یافته از تئوریهای مختلف نظیر تئوری جغرافیای اقتصادی، اقتصاد منطقه ای، نظام ملی نوآوری، تئوریهای مربوط به دانش و انتقال آن و تئوری سرمایه اجتماعی و شبکه های اجتماعی است و جدیداً در کشور ایران نیز مورد توجه قرار گرفته و سعی بر آن گردیده که صنایع سازگار و هماهنگ با روش مذکور بتواند در شرایط بهتری از رقابت و کسب بازار در داخل کشور، منطقه و جهان قرار گیرد. همانطور که ذکر گردید پدیده خوشه شدن از سابقه زمانی زیادی برخوردار نیست و اکثر الگوهای در حال اجرا دچار ضعف تئوریک بوده و تنها الگوهایی هستند که از دیگر کشورها به عاریت گرفته شده و با شرایط داخلی کشورها تطبیق داده شده اند. این رویکرد امروزه رغبت بسیار زیادی از سوی سازمان های بین المللی نظیر بانک جهانی، صندوق بین المللی پول، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱، اتحادیه اروپا^۲، سازمان بین المللی کار^۳ و سایرین را شاهد بوده است. با این وجود، این رویکرد به عنوان یکی از ابزارهای توسعه اقتصادی، امروزه جایگاه خویش را تثبیت نموده است.

در تحقیق حاضر طی ۵ فصل به شرح ذیل مطالب مربوطه ارائه گردیده است:

۱- [Organisation for Economic Co-operation and Development](#)

۲ - European Union

۳- [International Labour Organization](#)

در فصل اول به ضرورت و اهمیت تحقیق، سوال ها، فرضیه ها، اهداف، روش گردآوری اطلاعات، جامعه آماری، روش نمونه گیری، حجم نمونه، تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی، مشکلات و تنگناها و نهایتاً به روش تجزیه و تحلیل داده ها پرداخته شده است.

در فصل دوم به ادبیات و سابقه تحقیق مشتمل بر تعریف خوشه صنعتی، مفاهیم کلیدی، اهداف خوشه، نقاط قوت و ضعف خوشه، عوامل موفقیت خوشه، امکان سنجی ایجاد خوشه، سابقه خوشه در ایران و جهان اشاره شده است.

در فصل سوم به بیان مبانی نظری، روش تحقیق، جامعه آماری، نمونه آماری، مشکلات و موانع موجود در نمونه گیری و نهایتاً به ابزار تحقیق و آزمون فرضیه اقدام شده است.

در فصل چهارم به نتایج حاصله از اجرای روش نظام های تولید محلی و سپس به نتایج حاصل از اجرای روش استنباط کارشناسی پرداخته شده است.

و سرانجام در فصل پنجم به نتیجه گیری و پیشنهادات اشاره شده است.

رویکرد جدیدی که امروزه در مباحث توسعه صنعتی و منطقه‌ای مطرح است عبارت است از اینکه مناطق بسته به مزیت‌های طبیعی، انسانی، سازمانی و یا تشکیلاتی موجود، می‌بایست توجه جدی به توسعه تعداد محدودی از خوشه‌های صنعتی داشته و ابعاد مختلف سازماندهی این خوشه‌ها را تسهیل کنند. در این صورت است که می‌توانند در بازارهای بین‌المللی موفق عمل کرده و بخش‌های باارزش‌تری از زنجیره ارزشی کالاهای مرتبط را در اختیار بگیرند و قادر به اصلاح و نوسازی ساختارهای موجود در مقابل فراز و نشیب‌های جهانی باشند. ماهیت پدیده جدید خوشه به گونه‌ای است که به دلیل عدم تبیین و تعریف درست از این مفهوم، دسته بندی منسجمی صورت نگرفته است. عده‌ای آنرا جزئی از سیاست‌های نوآوری می‌دانند که در قالب نظام ملی نوآوری قابل بررسی است. عده‌ای آنرا پدیده‌ای اقتصادی می‌دانند که بدلیل دارا بودن صرفه‌های اقتصادی بسیار، آن را در زمره سیاست‌گذاریهایی اقتصادی جای می‌دهند و عده‌ای نیز آن را در عرصه پهناور سیاست‌گذاری صنعتی قلمداد می‌نمایند. اما در رویکردی کلان بدین مفهوم دو نوع دسته بندی قابل ارائه است که توسط لوری اشمیتز ارائه گردیده است:

دسته اول مدل معروف الماس امتیاز پورتر است

دسته دوم تفسیر جدیدی از دیوید ولف و مریس گرتلر است که در قالب شبکه های دانش

محور معرفی گردیده است.

پورتر در مدل الماس خود ۴ مرحله ضروری برای شکل‌گیری خوشه را چنین برشمرد:

- بنگاه بزرگ یا مجموعه بنگاههای دارای پیوندهای پسین و پیشین قوی
- مشخص کردن صنایع افقی یا تولیدکنندگان مکمل در یک خوشه
- نهادهای کلیدی که تکنولوژی، مهارت، اطلاعات، سرمایه، زیرساخت‌ها را در اختیار مجموعه بنگاهها قرار می‌دهند.
- دولت و آژانس‌های توسعه و تعریف میزان سیاست‌گذاری و دخالت هریک در این عرصه

مدل دیوید ولف و مریس گرتلر

اساس این تقسیم‌بندی مبتنی بر این اصل است که بنگاههایی که بصورت خوشه و در قالب تجمیع جغرافیایی در یک منطقه گرد هم آمده‌اند، دارای فرهنگ منطقه‌ای مشترکند، چهارچوبهای نهادی یکسان دارند و بالاخره اینکه در یک محیط کسب و کار مشترک به فعالیت می‌پردازند که این اشتراکات منجر به گسترش نوآوری، یادگیری و در نهایت رقابت‌پذیری مجموعه بنگاهها می‌شود. آنها یافته‌های خود را که عوامل موثر بر شکل‌گیری خوشه‌اند در قالب ۵ ال (DL) بیان می‌دارند^۴:

- یادگیری^۵
- نیروی کار^۶
- محل استقرار^۷
- رهبری^۸
- قانون‌گذاری^۹

پس از بیان مفهوم مختصری از خوشه لازم است که به تعریف خوشه‌های صنعتی و مزایای آن و سپس به بیان سوال اصلی تحقیق پرداخته شود. پشتوانه نظری پدیده خوشه شدن یا تجمیع را اولین بار آلفرد مارشال در نظریه صرفه‌های اقتصادی ناشی از تجمیع در سال ۱۸۹۰ بیان کرد و سپس پرو، پیور، بکاتینی و پایک و دیگران نظرات جدیدی به آن افزودند.

^۱ - مهنوش، مینا. بررسی ارزیابی پتانسیل‌های صنایع ایران به منظور تعیین خوشه‌های صنعتی. دانشکده علوم اجتماعی اقتصاد دانشگاه الزهراء. صفحه ۳۰-۳۳

^۵ - Learning

^۶ - Labor

^۷ - Location

^۸ - Leadership

^۹ - Legislation

با استفاده از تعاریف مختلفی که توسط اندشمندان ارائه شده می توان خوشه صنعتی را به شرح ذیل تعریف نمود: خوشه ها عبارتند از: مجموعه ای از شرکت‌های به هم مرتبط، عرضه کنندگان حرفه ای، تامین کنندگان خدمات، بنگاه‌هایی از صنایع به هم وابسته و نهاد‌هایی که به یکدیگر پیوند خورده و هر یک از آنها به دیگری در ذخیره تامین ارزش افزوده مرتبطند. این مجموعه در زمینه ای مشترک فعالیت کرده و در محدوده جغرافیایی خاصی متمرکز شده و قادر به هم افزایی بوده و امکان استفاده از صرفه جوئی‌های بیرونی بوجود آورده و از چالش ها و فرصت‌های مشترک برخوردارند.

مزایای ایجاد خوشه صنعتی متعددی که به تعدادی از آنها اشاره می شود :

- رشد اقتصادی منطقه و تشویق به سرمایه گذاری بیشتر در منطقه
- همکاری موثرتر بین بخش خصوصی و دولتی
- بهبود کارایی و افزایش بهره وری بنگاه‌های کوچک و متوسط
- ایجاد سازگاری و انعطاف پذیری بنگاه‌های کوچک و متوسط در زمینه های محصول، بازار، تکنولوژی مدیریت و سازمان با توجه به آزاد سازی تجارت در سطح جهان و جهانی شدن اقتصاد
- امکان دستیابی به صرفه های ناشی از مقیاس، شناخت بازار، نوآوری و پیشرفت های تکنولوژیکی وابسته به تعاملات محلی
- درونزا نمودن آموزش، توسعه مهارت‌های جدید، تقسیم کار تخصصی و موثر، استفاده از صرفه جویی های بیرونی، کاهش هزینه معاملات، از بین بردن یا کاهش محدودیت ورود به بازار
- دسترسی آسان و سریعتر به تامین کنندگان مواد اولیه، خدمات و منابع انسانی متخصص
- توجیه اقتصادی ایجاد و تقویت مراکز خدماتی و پشتیبانی در زمینه های مختلف مانند بازاریابی، آزمایشگاه -های مرجع، مشاوره های فنی و مالی و...
- تناسب با ساختارهای بومی اجتماعی
- مناسب ترین مسیر توسعه
- تسهیل فرآیند های توسعه ای^{۱۰}

نقاط ضعف خوشه های صنعتی

عدم موفقیت خوشه ها در صورت کپی برداری غیر متناسب و بدون ملاحظه شرایط خاص مدل‌های پیاده شده در سایر کشورها

تطبیق محصولات بر اساس خواست مشتریان ممکن است مشکلاتی را با منافع خوشه ای بوجود آورد.

محدودیت‌های ایجاد یک خوشه صنعتی موفق

۱- ناطق، محمد و اشجاری، اشرف. نقش خوشه سازی در افزایش رقابت پذیری بنگاه‌های کوچک و متوسط با محوریت توسعه بازاریابی. تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی. صفحه ۱۳۵

اولا تایید صلاحیت مناطق برای ایجاد خوشه مشکل است. یکی از پیش نیازهای ایجاد خوشه این است که معیارهایی مثل خصوصیات نیروی کار، صفات بی نظیر منطقه ای، وجود کیفیت زیرساختهای دولتی و خصوصی و نزدیکی به بازارهای کالا و عوامل تولید و وجود امتیاز رقابتی برای منطقه تایید شود. بسیاری از دانشمندان اقتصاد منطقه ای معتقدند که بر اساس ارقام موجود نمی توان برتری منطقه ای را تایید کرد و بنگاه یا صنعتی را برای تشکیل خوشه مناسب دانست و یا برنامه هایی برای کمک به بخش های مختلف طراحی نمود. واقع امر این است که امتیاز رقابتی مناطق در طول زمان و در پاسخ به فنآوری ها، سلاقی و موسسات مختلف در حال دگرگونی و تغییر است. ثانیاً منافع موجود برای اعضای یک خوشه موجب می شود خوشه های اولیه از نظر امتیاز رقابتی با خوشه های جدید تمایز داشته باشند. مزایایی مثل کاهش هزینه ها، زیرساختهای تخصصی و شبکه های خوب توسعه یافته به آسانی در اختیار خوشه های جدید و کوچک قرار نمی گیرد. ثالثاً موسسات حمایتی به راحتی به وجود نمی آیند. شکل گیری خوشه های صنعتی به صورت قابل ملاحظه ای بر نهادها و موسسات پرورشی و حمایتی در خوشه ها استوار است. درحقیقت، رقابت میان بنگاهها به دلیل اینکه مانعی برای شبکه شدن و نظارت بر خدمات جمع آوری، مثل برنامه های تعلیم کارکنان، اطلاعات بازاریابی، توسعه و انتقال فنآوری و توسعه تولیدات جدید می شود تضعیف شده است.^{۱۱}

انواع خوشه های تولیدی

توسط صاحب نظران توسعه و برنامه ریزان منطقه ای براساس ماهیت، زمان تاسیس، نوع رفتار و خصلت عمومی آنها انواع خوشه ها طبقه بندی شده اند بعنوان مثال بعضی از خوشه ها مانند خوشه های تیپ ژاپنی، اروپایی، اسکاندیناوی، بلوک شرقی، جهان سومی و آمریکایی سعی دارند فرهنگ خاصی را درون خوشه ها پی جویی کنند. در طبقه بندی دیگری خوشه ها را صادرات محور و یا درون گرا یعنی در یک حوزه محدود تقسیم می نمایند. هم چنین خوشه ها را در خدمت یک علامت تجاری یا گسترش آزاد تقسیم می کنند. یکی از معروف ترین نوع طبقه بندی خوشه های صنعتی و تولیدی، تقسیم خوشه ها به زنجیره ارزش و خزانه نیروی کار می باشد. در این دسته بندی، واحدها بصورت عمودی در زنجیره تولید با یکدیگر ارتباط داده - ستانده دارند. در دسته بندی خوشه تحت عنوان خزانه نیروی کار بعلت تمرکز جغرافیایی خوشه با اعضای که در یک حوزه و یا زنجیره تولید فعال هستند زمینه و بازار کار تخصصی و حرفه ای ویژه ای را ایجاد می کند که اولاً نیروی ماهر را از نواحی دیگر جلب می کند و ثانیاً خدمات آموزشی ویژه برای پرورش استاد کاران مرتبط با خوشه را به گونه ای فراهم می سازند که در بازار اولاً به وفور یافت می شود و واحد تولیدی نیازی به جستجوی کارگران مورد نیاز ندارد و ثانیاً

کارگران بعلت رقابت نه تنها ادعا وتوقع افزایش دائمی ویا ناگهانی دستمزدها را ندارند بلکه بعنوان کار ارزان وبا حقوق غیرتورمی در دسترس هستند ثالثا واحدهای تولیدی نیازی به هزینه سرمایه گذاری خاصی برای تعلیم وپرورش استعدادها و مهارت ها نداشته وبه راحتی از قدرت انتخاب کارگران مورد نیاز از بازارکار برخوردار هستند. خوشه های نوپا، درمرحله بلوغ رشد یافته، پیر و ایستا نوعی دیگری از طبقه بندی برای خوشه ها است. تقسیم بندی خوشه های تحت حمایت دولت، تحت حمایت و وابسته به صنایع بزرگ، وابسته به سازمان های بازرگانی وخوشه های آزاد یا طبیعی نوع دیگری از طبقه بندی خوشه ها است. در دسته بندی دیگر خوشه ها را از دیدگاه وابستگی درقالب خوشه وابسته به مصرف نهایی و خوشه وابسته به تولید نهایی ارزیابی می کنند.^{۱۲}

اهمیت تحقیق از آن رو است که با عنایت به اینکه درچند دهه گذشته توجه فزاینده ای به خوشه های صنعتی بعمل آمده و دلیل آن نیز افزایش توان صنعتی با بهره گیری از راهبرد خوشه های صنعتی بوده و از آن جهت که استان یزد جایگاه ویژه ای درصنعت کشور داشته و بخش قابل ملاحظه ای از محصولات صنعتی کشور بویژه دربخش نساجی وکانی غیرفلزی دراین استان تولید می شود بنحوی که استان یزد از نظر توسعه یافتگی صنعتی در رده چهارم بعد از استان تهران، اصفهان و خوزستان قراردارد. عواملی که درتعیین این جایگاه دخالت دارند عبارتند از: تمایل به سرمایه گذاری دربخش صنعت و معدن، وجود فرهنگ صنعتی، روحیه سخت کوشی وتلاش مردم، وجود منابع ومعادن عظیم و غنی، موقعیت جغرافیایی^{۱۳} و با توجه به ادعای وجود خوشه صنعتی نساجی وکاشی وسرامیک دراین استان و با التفات به اینکه خوشه ها نیز دارای چرخه عمر می باشند و دلیلی وجود ندارد که خوشه ابدی باشد لذا در طرح حاضر هدف شناسایی وجود یا عدم وجود خوشه های صنعتی شهرستان یزد می باشد و سوال اصلی تحقیق این است که خوشه های صنعتی در شهرستان یزد کدامند؟

ضرورت تحقیق از آن جهت است که با عنایت به اینکه امروزه صنایع در کشورهای در حال توسعه با توجه

به مقیاس کوچک به تنهایی امکانات جذب تکنولوژی جدید کسب اطلاعات به روز و مناسب، تامین نهاده ها، بازاریابی کارآمد، توان رقابت دربازارهای جهانی و غیره را ندارند لذا نیاز ضروری ومبرمی به استراتژی های مناسب برای رفع تنگناهاهمعضلات مذکور و توانمندی بیش از بیش صنایع وجود دارد و خوشه های صنعتی پاسخگوی موارد فوق الذکر است.

سوالهای تحقیق:

عوامل اساسی رشد و شکوفایی هرچه بیشتر خوشه های صنعتی شهرستان یزد کدامند ؟

عوامل اساسی ضعف خوشه های صنعتی شهرستان یزد کدامند ؟

۱- مجتهد، داوود. مطالعه امکان پذیری خوشه صنعتی مبل ملایر. شرکت شهرکهای صنعتی استان همدان. صفحه ۴-۶